

Cvjećarica, Fizičar, Svemirski istraživač i Pekarica-lutke i rekvizita za igru

---

Šerbetar, Anamarija

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:251:322058>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU
ODSJEK ZA KREATIVNE TEHNOLOGIJE
PREDDIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ DIZAJN ZA KAZALIŠTE, FILM
I TELEVIZIJU

Anamarija Šerbetar

**Cvjećarica, Fizičar, Svemirski istraživač i Pekarica
lutke i rekvizita za igru**

ZAVRŠNI RAD

Mentorica: izv. prof. art. dr. sc. Saša Došen

Sumentorica: Ivana Živković, ass.

Osijek, 2021.

SADRŽAJ:

1. UVOD	1
2. LUTKARSTVO I LUTKINA MOĆ	2
3. IDEJNA OSNOVA	4
4. SKICE	7
4.1. KOLAŽI	7
4.2. CVJEČARICA	10
4.3. FIZIČAR	12
4.4. SVEMIRSKI ISTRAŽIVAČ	14
4.5. PEKARICA	16
5. IZRADA	18
5.1. ODABIR TIPRA LUTKE	18
5.2. TEHNOLOGIJA I IZRADA LUTKE	19
5.3. IZRADA VOZILA	24
5.4. IZRADA SITNE REKVIZITE	26
6. ZAKLJUČAK	31
7. LITERATURA	32

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Anamarija Šerbetar, potvrđujem da je moj završni rad pod naslovom „Cvjećarica, Fizičar, Svemirski istraživač i Pekarica lutke i rekvizita za igru“ te mentorstvom izv. prof. art. dr. sc. Saše Došen rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranog rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog/diplomskog rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanove.

U Osijeku, 21.9.2021.

Potpis

SAŽETAK

Cvjećarica, Fizičar, Svemirski istraživač i Pekarica likovi su koje povezuju neke zajedničke karakterne osobine. Predani su, istražuju dubine sebe i svijeta oko sebe radeći ono što najviše vole. Dobronamjerni su, talentirani, kreativni, motivirani. Njihova zanimanja prodiru u sva polja njihovih života, očituju se u njihovoj odjeći i oblikovanju životnih prostora. Svaki lik ima svoje prijevozno sredstvo na kojem se također vidi čime se i na koji način bavi.

Cvjećarica ima bicikl s prikolicom ispunjen raznolikim biljem i ponekim glazbenim instrumentom. Fizičar istražuje svijet na romobilu koji je nadogradio potrebnim mjernim instrumentima. Svemirski istraživač priprema avion s kojim će poći na istraživanje van Zemlje. Pekarica putuje u svojem kombiju koji je ispunjen mirisnim pecivima i čajevima.

Likovi su prikazani kroz kolaže i skice. Svemirski istraživač je izrađen kao stolna lutka s pripadajućim scenografskim elementom, avionom, i rekvizitom. Tehnika stolne lutke odabrana je zbog načina animiranja, oblika scenografije i rekvizite i načina prijenosa emocija. Lutke bi mogle služiti za improvizacije i podsjetiti gledatelje na igru koja nam je toliko prirodna i potrebna. Likovi svojim karakterima potiču na istraživanje, ustrajnost, predanost talentima, vjeru u sebe.

Ključne riječi: lutka, stolna lutka, scenografija, rekviziti

ABSTRACT

Florist, Physicist, Space Explorer, and Baker are characters connected through their character traits. They are devoted to their work, and they constantly explore themselves and the depths of the world around them, doing the things they love the most. They are all caring, talented, creative, and motivated. Their professions can be seen in all parts of their lives, for instance on their clothing and design of their rooms... Each one of them uses a different kind of a customized vehicle which also reflects what they do and how they do it.

The Florist has a tricycle cart full of plants and a few musical instruments. The Physicist explores the world on his scooter equipped with measuring devices. Space explorer is working on his plane, preparing it for a flight far away from Earth. The Baker travels in her van filled with nice-smelling pastries and tasty teas.

All the characters are shown through collages and sketches. Space explorer is made as a tabletop puppet with an accompanying vehicle and props. The puppet was made as a tabletop puppet because of the type of animation, scenography, and props as well as the ability to transfer emotions. Puppets could be used for improvisations and to remind viewers to play - to do what is so natural and necessary to us. Characters encourage exploration, persistence, dedication, and faith in your abilities.

Keywords: puppet, tabletop puppet, scenography, props

1. UVOD

Inspirirana ljudima koji su život posvetili svojim talentima i potpuno im se prepustili, osmišljam četiri lika koje kroz život vode njihove strasti. Pronašli su u sebi ono što vole raditi, bave se time nesmetano, bez propitivanja i sumnji. Ta predanost vidljiva je na cijelom njihovom biću, u njihovim životnim i radnim prostorima, na njihovoj odjeći, na njihovim vozilima. Likove nazivam prema njihovim zanimanjima – Cvjećarica, Fizičar, Svemirski istraživač i Pekarica.

Svakom liku dodijelila sam i njegovo prijevozno sredstvo. Zamišljam ih kako sve svoje poslove nose uvijek sa sobom, gdje god išli, neodvojivi su od onog što rade. Vozila su mi poslužila i kao vidljiva reprezentacija njihovih prostora, prikaz prožimanja osobnosti u svaki kutak mjesta boravka. Tako Cvjećarica ima bicikl s prikolicom, Fizičar istražuje na romobilu, Svemirski istraživač gradi svoj avion, a Pekarica putuje kombijem.

Karakterne vrijednosti likova tema su koju želim prenijeti promatraču. Vjerujem da je jednako zanimljiva za sve dobne skupine. Djeci želim poručiti da se bave onim u čemu najviše uživaju i nikada ne odustanu od toga. One nešto odraslije želim, u slučaju da ne žive svoje strasti, podsjetiti na one zanimacije koje im zaustavljaju vrijeme te ih potaknuti na igru.

Kao put prijenosa tih poruka biram lutkarstvo. Upravo zbog igre, privrženosti lutke djetetu (u svakom od nas) i stvaranja svijeta u kojem je sve moguće. A ipak u svemogućnost lutkarskog vjerujemo malo više nego u svemoćnost našeg.

Za današnjeg čovjeka, koji se grozničavom poduzetnošću kreće u svijetu opsjednutom proizvodima svoje potrošačke inteligencije igra lutkom je dio napora da se odupre nasilju predmeta koje je sam proizveo, poezijom i čarolijom pokrenutog predmeta, koji ga vraća na izvore ljudskog, na umjetnost i na djetinjstvo.¹

---

¹ Mrkšić, Borislav. *Drveni osmijesi*. Zagreb: Međunarodni centar za usluge u kulturi, 2006., str. 22.

2. LUTKARSTVO I LUTKINA MOĆ

Kazalište lutaka posebna je grana scenske umjetnosti, ali nikako ne zasebna.² Karakterizira ga oživljavanje neživih predmeta, odnosno lutki, pred publikom, uobičajeno sa svrhom prikaza i/ili pripovijedanja neke priče. Lutkarstvo spaja mnogo umjetnosti, poput književnosti, glazbe, drame, plesa, likovne umjetnosti...³

Lutkarstvo u svome terminološkom određenju podrazumijeva na sebi svojstven način čin *davanja života* realističnoj ili apstraktnoj reprezentaciji određene figure, predmeta, objekta u svrhu rituala ili kazališnog čina. Spoj neživog objekta, materije s dušom (lat. *anima*) događa se kroz prijenos lutkareve (*animatorove*) energije objektu, figuri, a to se ostvaruje i manifestira pokretom, glasom i potpunom uronjenošću u performativni čin.⁴

U lutkarskim predstavama i filmovima likove umjesto živih glumaca tumače lutke. Neživi objekti, predmeti, materijali, raznih oblika, boja, tekstura, veličina postaju živi pred očima publike kada ih animatori pokreću. Moć lutke izvire iz njene pretvorbe iz nežive tvari u živu pojavu na sceni. Lutka može, i smije, govoriti o svim temama i nesputano se obraćati kome i kako želi.

Lutka je potencijalno snažna metafora. Dvojnuk dvojnika utjelovljenog dramskim likom. Zrcalo zrcalnoga svijeta koje nam nudi kazališna umjetnost. Mrtav predmet oživljen dva puta — maštom likovnog umjetnika, oblikovatelja lutke i potom još jednom — rukom i glasom glumca-lutkara koji joj daje primat pod svjetlima pozornice, negirajući time vlastitu ljudsku personu. Lutke su sposobne smjelije i iskrenije progovoriti o čovjekovoj prirodi, ideologijama, socijalnim i političkim pitanjima ili o najintimnijim temama. Lutka se nema potrebe pretvarati niti dodvoravati. Ne možemo je ubiti, jer je ionako mrtva. I kao takva — potencijalno opasna.⁵

Lutke oživljene na sceni, mogu preuzeti svu pozornost i animatore baciti u drugi plan, a mogu i zajedno s njima stvarati vrlo zanimljive odnose. Budući da ju glumac animator pokreće, ona

---

² Prema: Kroflin, Livija. *Duša u stvari. Osnovne lutkarske tehnike i njihova primjena*. Osijek: Akademija za umjetnost i kulturu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, 2020., str. 11.

³ Prema: Županić Benić, Marijana. *Lutka/r/stvo i dijete*. Zagreb: Leykam international, 2019., str. 17.

⁴ Isto., str. 13.

⁵ Došen, Saša. (2017.) *Poetika groteske u teatru figura Zlatka Boureka*. Disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za komparativnu književnost., <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/9233/1/Do%C5%A1en%20Sa%C5%A1a.pdf>, str. 21., datum posjeta: 26.8.2021.

može sve što može i čovjek, ali njena je moć upravo u tome što može i mnogo više. Radoslav Lazić o tome piše:

Lutka može sve što i živi glumac na sceni, ali i više od toga. Lutka može sve što čovjek ne može. Može letjeti, može hodati na glavi, može lebdjeti, može se rastavljati i sastavljati pred našim očima. Može se loptati vlastitom glavom... Lutka može sve!⁶

Veliku moć lutka ima i u prijenosu emocija. Ona može reći više nego čovjek i njoj se, ponekad, može reći više nego čovjeku. Lutka ima moć spajanja ljudi. To se njeno vrijedno svojstvo koristi, na primjer, pri odgoju djece i u psihoterapiji.

Dijete u svojoj igri uvijek zamišlja i partnera s kojim dijeli svoje emocije, radosti i tuge, i tako kroči s njime kroz svijet mašte, iluzije, kroz pustolovinu života u kojoj ono određuje kako će se poigrati određenom i odabranom situacijom. Stoga i ne čudi što će dijete uvijek bolji kontakt ostvariti s lutkom nego s odgojiteljem ili roditeljem. Jer lutka je ono što ono razumije, a to je njezina simboličnost i jednostavnost, njezina uronjenost u ovo i sada, jer ona jest upravo sada kad djeluje kroz pokret onog tko je animira, ona nema prošlost ni budućnost i kao takva prenosi poruku koju dijete razumije, prenosi je „jezikom igre“, pozivajući ga na igru. Djetetu ne treba više od tog da se otvori, da vjeruje lutki.⁷

Ideje, teme, koje želim prenijeti odlučila sam prikazati kroz lutkarstvo zbog izražajnih mogućnosti koje ono nudi. Majaron lijepo i jednostavno opisuje da „...lutka može pomoći da se izgradi most do svačijeg srca.“⁸ Često sam se nakon odgledane lutkarske predstave, tijekom paljenja rasvjete u gledalištu, trgnula i shvatila da su me lutke i scenografija potpuno uvukli u svoj svijet, da sam im pripadala i potpuno vjerovala. Tako nešto mi se puno rjeđe događalo u glumačkom kazalištu. Stoga vjerujem da lutkarstvo nije predodređeno samo za djecu kako se uvriježeno danas misli, već je za svaku osobu, koliko god odraslu, ako je otvorenog srca. Borislav Mrkšić trenutke susreta gledatelja i lutke opisuje:

Mi kao gledaoci nadopunjujemo sliku lutke, mi smo „radosni“ što je našom fantazijom nadograđujemo, upotpunjujemo, oživljujemo.⁹

---

⁶ Lazić, Radoslav. *Magija lutkarstva. Dramaturgija i poetika lutkarskog teatra. Antologija*. Beograd: Foto Futura i Autorska izdanja, 2007., str. 8. (prev. A.Š.)

⁷ Županić Beničić, Marijana. *Lutka/r/stvo i dijete*. Zagreb: Leykam international, 2019., str. 110.

⁸ Majaron, Edi. *Lutke u razvoju djeteta*. u: Majaron, Edi i Kroflin, Livija. *Lutka... divnog li čuda!* Zagreb: Međunarodni centar za usluge u kulturi, 2004., str. 85.

⁹ Mrkšić, Borislav. *Drveni osmijesi*. Zagreb: Međunarodni centar za usluge u kulturi, 2006., str. 17.

3. IDEJNA OSNOVA

Likovi predstavljeni u ovom radu su Cvječarica, Fizičar, Svemirski istraživač i Pekarica. Svatko od njih ima i određeno prijevozno sredstvo. Redom su to bicikl, romobil, avion i kombi. Vozila im, osim za prijevoz, služe i kao radni prostori. Zajedničke osobine likova su strast, predanost talentima, kreativnost, dobronamjernost, motiviranost... Njegujući svoje talente, čine dobro sebi i okolini. Stalo im je do drugih ljudi i životinja, do biljaka i prirode. Posvećeni su odabranim zanimanjima. Baveći se njima igraju se, istražuju, upoznaju, žive. Njihova strast i karakter vide se u svim dijelovima njihovih života, na njihovoj odjeći, prostoru u kojem borave, na vozilima, rekviziti, načinu na koji brinu o odjeći i predmetima, načinu na koji komuniciraju s okolinom...

Prikazom ovih karaktera želim izazvati poriv za igrom i istraživanjem, motivirati vjerom u ono što radiš, inspirirati strašću koja te može voditi. Podsjetnik na spomenute vrijednosti jednako je važan najmlađima i odraslima. Priča ovih likova mogla bi djecu potaknuti da istražuju ono što vole raditi i tako prepoznaju svoje talente, vjeruju u njih i same sebe. Djecu se potiče na istraživanje, otkrivanje, posvećenost sebi i prepoznavanje svog mjesta u svijetu, pripadnost. Njihove animacije, ono u čemu najviše uživaju, cijenile bi se kao vrijednost kojom mogu doprinijeti okolini. S druge strane, odrasle bi upravo takva igra mogla vratiti u djetinjstvo, prisjetiti na njihove najdraže trenutke, istraživanja i otkrivanja svijeta oko sebe. Mogli bi se sjetiti u čemu su najviše uživali, što su radili kad su imali osjećaj da vrijeme ne postoji. Zatim bi se mogli pitati rade li još uvijek ono u čemu najviše uživaju ili su to zametnuli putem odrastanja. A nadam se, nakon svega toga, ukoliko im nedostaje tih trenutaka rada na svojim talentima, da bi si dopustili ponovo biti zaigrano dijete poput likova predstavljenih u ovom radu.

Najveći broj lutkara, neovisno o mediju djelovanja, kreira vlastiti svijet ne kao barikadu prema stvarnosti, već upravo suprotno — kao most koji nam omogućuje da joj pristupimo, da je upoznamo i shvatimo.¹⁰

Poveznice između zaigranosti i posvećenosti likova te djetinjstva još su jedan od razloga za prikaz likova kroz lutkarstvo. Lutke nas podsjećaju na djetinjstvo. Svi smo nekada vjerovali da su predmeti oko nas živi, barem kad smo se igrali njima.

---

¹⁰ Ajanović, Midhat. *Filmska lutka - Estetika, žanrovske konvencije i hibridiziranje u modelskoj animaciji*. Zagreb: Hrvatski filmski savez i Društvo hrvatskih filmskih redatelja, 2019., str. 22. i 23.

Djeci je igra lutkama prirodan čin, koji se događa spontano i u trenutku u kojem mu pružaju veliko zadovoljstvo same igre, zbog igre same. (...) Igra je poveznica između svijeta koje okružuje dijete, njegove realnosti i njegova unutarnjeg svijeta. S pomoću igre ono povezuje ta dva svijeta, stvarajući mjesto za sebe, izgrađujući sebe kroz postupno razumijevanje složenih procesa socijalizacije. Igra je prije svega stvaralačka aktivnost jer upravo iz slobode odlučivanja proizlazi djetetova kreativnost.¹¹

Igra je u srži svake istinske strasti. Ako nešto radimo od srca, iz srca, imamo osjećaj da se igramo. Taj čin povezujemo s osjećajem slobode, dopuštanja i bivanja u trenutku.

Ideja za likove i njihove svjetove razvila se iz promatranja ljepote strasti, vjere u ono što radiš i pretakanja osobnosti u okolinu. Upoznavanje sebe, otkrivanje talenata i hrabrost rada na njima trenuci su na koje sam htjela podsjetiti prikazom ovih likova. Čarobni su trenuci igre i otkrića onog što volimo, predanosti bavljenju sobom. Upravo te osjećaje volim i doživjeti gledajući predstavu ili film. Kada počnemo njegovati to otkriveno u nama i to se počne prikazivati izvana, ono se ubrzo može vidjeti u prostorima bivanja, odjeći, predmetima... Na primjer, u prostorima poput radionica, ureda, ateljea, kabineta, u oblikovanju i dekoraciji prostora mogu se vidjeti osobnosti ljudi koji taj prostor koriste. Svaki čovjek prostor prilagodi sebi, u njega unese sebe. S jedne strane može ga ukasiti svojim najdražim predmetima, uspomenama, mislima... s druge strane, prostor može ostaviti praznim, s minimalno funkcionalnih predmeta potrebnih za rad. U oba slučaja, prostor je pokazatelj karakteristika čovjeka, onog što on voli, kako funkcionira, a na kraju i njegovog unutarnjeg stanja. Slično je i s odjećom, naš karakter može se vidjeti i na odjevnim predmetima koje kombiniramo i nosimo.

Znak moći, vlasti ili čak i suprotstavljanja, odjeća je također element razlikovanja između klasa, zanimanja, naroda i, osobito u našem vremenu, pojedinaca.¹²

Odjećom se možemo prividno skrivati, ali i namjerno isticati, tražiti pažnju. Radna odijela zanimljiva su mi zbog forme, džepova, boja, funkcionalnih dodataka. Na primjer, stolar se može vidjeti s džepovima punim alata, olovkama, stolarskim metrom, kuhar s pregačom, priborom i krpama...

Nakon idejne razrade sva četiri lika, odabrala sam jednog i izradila ga kao stolnu lutku i njoj pripadajući scenografski element, detaljno izrađenu dramaturški funkcionalnu rekvizitu.

---

¹¹ Županić Benić, Marijana. *Lutka/r/stvo i dijete*. Zagreb: Leykam international, 2019., str. 111.

¹² Grau, François-Marie. *Povijest odijevanja*. Zagreb: Kulturno informativni centar i Naklada Jesenski i Turk, 2013., str. 8.

Pedantnošću i detaljnošću izrade željela sam postići ljupkost i dobrotu likova te što bolje dočarati njihov svijet. Želja mi je da brojni sitni dijelovi, detalji i izmaštani predmeti čine zaokruženu, povezanu cjelinu koja promatrača uvodi u lutkin svijet i pruža mu prostor igre u kojem je sve moguće. Likove sam zamislila kao stolne lutke za film ili kazališnu izvedbu pred manjim brojem gledatelja. U slučaju kazališne izvedbe, gledatelji bi sjedili na pozicijama dovoljno blizu lutke i scenografskih elemenata kako bi vidjeli sitne dijelove na koje je dana velika pažnja pri izradi, sa svrhom da se još više utone u svijet priče. Važnost vizualnosti izvedbi opisuje Saša Došen:

Zanemariti likovnost lutke, ali i ostalih vizualnih elemenata izvedbe poput kostima, oblikovanja scenskog prostora, scenske rasvjete i slično, u kazališnom mediju koji je po svojoj prirodi i biti namijenjen gledanju, značilo bi negirati upravo ono što lutke jesu, njihovu osnovnu izražajnu prirodu koja im omogućava da dominantnim vizualnim rječnikom: formom, bojom, teksturom i posredno (pokretom glumca lutkara) oživljenog mrtvog predmeta — smjelije, iskrenije i potentnije progovore od nas samih, i to je ono što lutke čini toliko posebnima.¹³

Lutka bi se mogle koristiti za improvizaciju. Svojom pojavom s pratećim scenografskim elementom i rekvizitom započinju neki oblik priče. Brojna rekvizita pomaže u igranju i dočaravanju svijeta lika. Nije nužno unaprijed osmisliti veliku priču, improvizacijom bi se, ovisno o trenutku i prilikama, mogla stvoriti radnja.

Lutka i prateći scenografski elementi mogli bi se koristiti i za snimanje pred kamerom. Tako bi sitni dijelovi bili bolje prikazani, a rad bi se mogao sagledati iz više kutova. Tehnikom „stop-animacije“ mogli bi se prikazati pokretni dijelovi. Uz tehniku „green screen“ scenografski elementi i lutka mogli se upotpuniti dodavanjem pozadine.

---

¹³ Došen, Saša. (2017.) *Poetika groteske u teatru figura Zlatka Boureka*. Disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za komparativnu književnost., <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/9233/1/Do%C5%A1en%2C%20Sa%C5%A1a.pdf>, str. 4., datum posjeta: 26.8.2021.

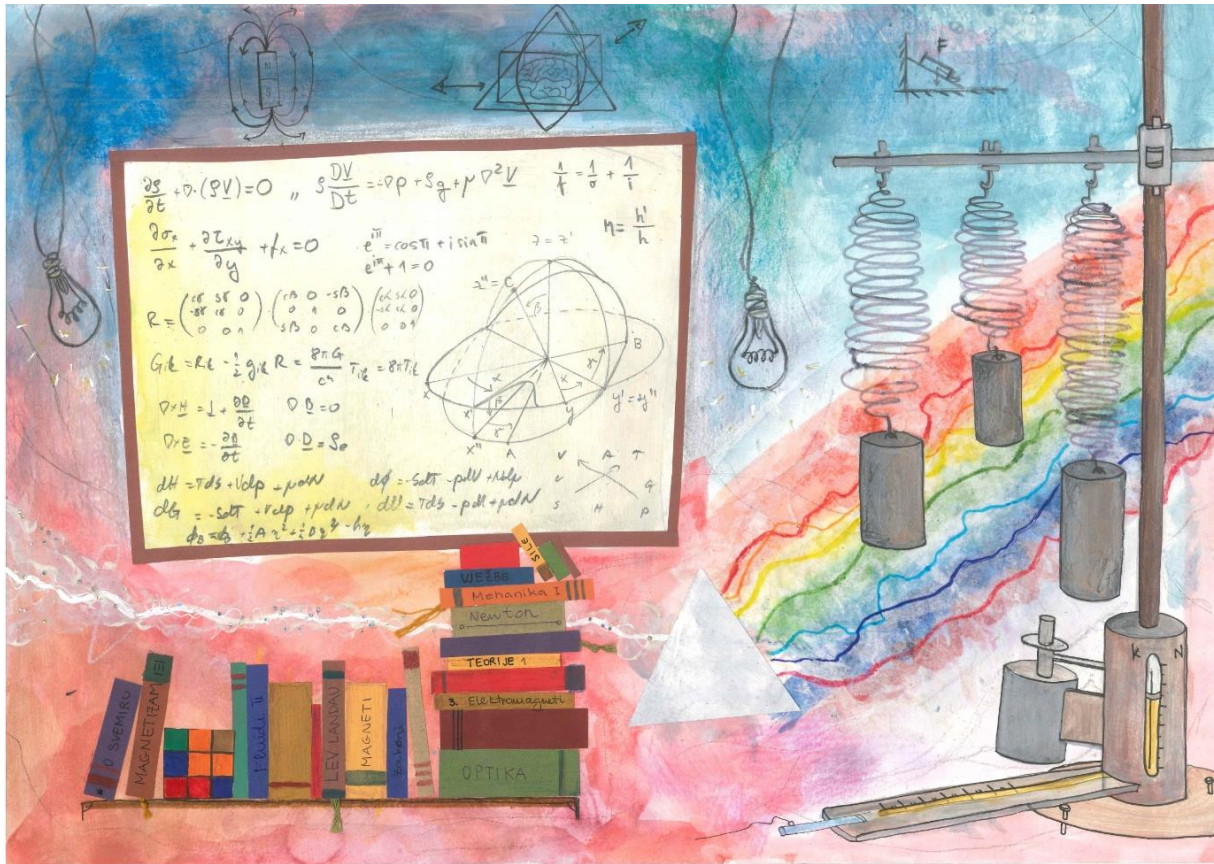
4. SKICE

4.1. KOLAŽI

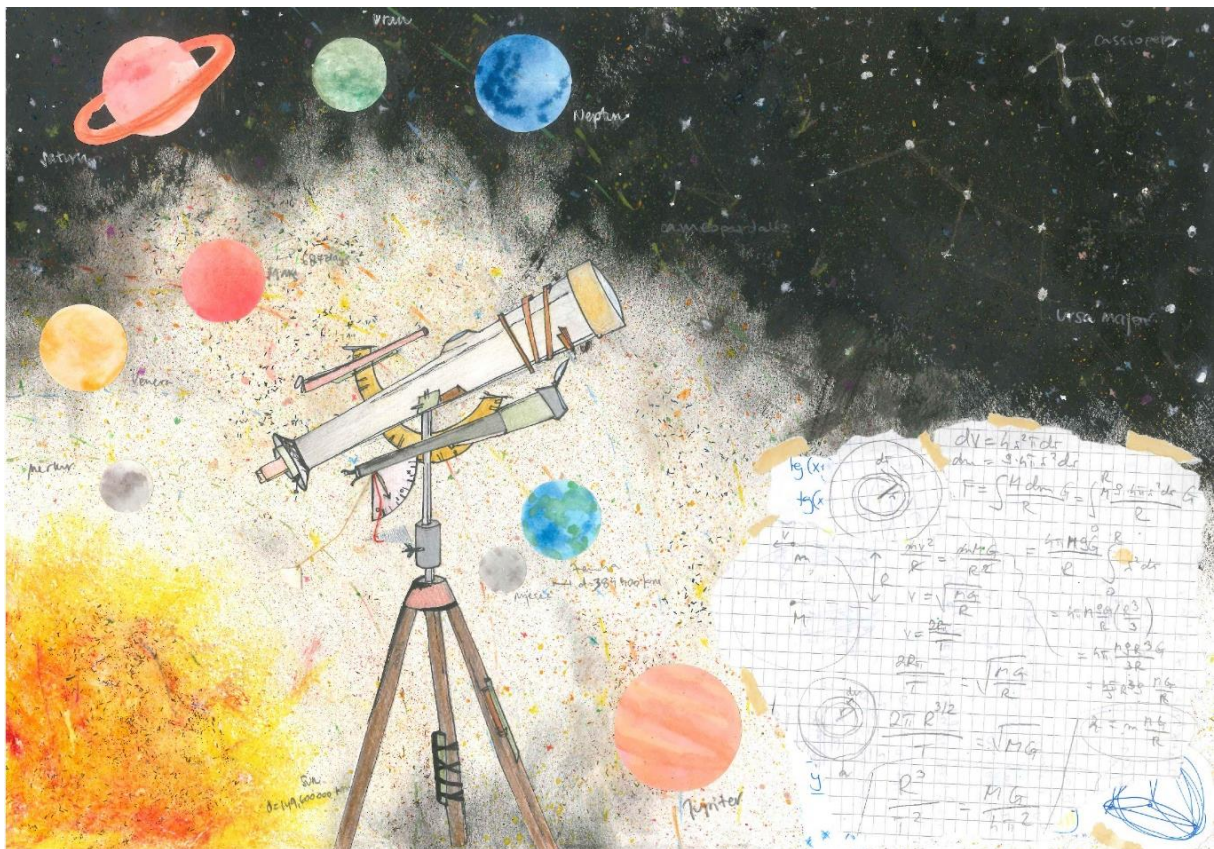
Prijelaz iz ideje prema likovnosti provela sam izrađujući kolaže za svaki lik posebno. Izrađivala sam ih zamišljajući kako bi se svaki od likova ponašao prema papiru, koje bi boje i materijale koristio, odnosno kojih je boja njegov svijet. Za svaki lik odabrala sam jedan veći simbol koji predstavlja njihovo zanimanje. Pozadinu sam oslikala i lijepila bojama i teksturama koje sam povezala s određenim likom. Tako mi je pozadina ujedno koristila kao paleta boja za daljnji rad. Pri bojanju odjeće i vozila vraćala sam se na kolaže kako bih se prisjetila boje svijeta kojem lik pripada.

Slika 1: Kolaž za lik Cvjećarice

Slika 2: Kolaž za lik Fizičara

Slika 3: Kolaž za lik Svemirskog istraživača

Slika 4: Kolaž za lik Pekarice

Tkanine i materijale koji su me inspirirali i koje sam povezala s likovima sakupljala sam kao uzorke na papirima. Preklapanjem i kombiniranjem uzoraka dolazila sam do novih ideja. Na primjer, preklapanjem providne tkanine lagane nijanse s tkaninom s uzorkom stvara se drugačija nijansa tkanine ili pak preklapanjem mrežaste tkanine s nekom jednostavnijom dobiva se zanimljiva tekstura površine. Kolaži su mi pomogli pri kreiranju skica likova i vozila.

Slika 5: Kolaž s uzorcima materijala - Cvjećarica i Fizičar

Slika 6: Kolaž s uzorcima materijala – Svemirski istraživač i Pekarica

4.2. CVJEČARICA

Cvječarica Lili vesele je i otvorene naravi. Voli razgovarati, pjevati, svirati, plesati. Za nju su biljke jednako žive kao ljudi i životinje. Zato s njima razgovara i pjeva im. Vjeruje da joj biljke svojim brzim i zdravim rastom zahvaljuju na tome. Uzajamno se poštuju. Sve što Lili radi, radi iskreno, sigurno, glasno i vedro.

Narav joj se na licu čita u velikom, širokom, iskrenom osmijehu, široko otvorenim očima koje u svemu vide najljepše prizore i najšarenije boje. Kosa joj je bujna, kovrčava, lepršava, pleše s vjetrom kao i Lili. Lilini pokreti su sigurni, odlučni, brzi, ciljani. Nosi odjeću jarkih boja od prirodnih materijala poput pamuka i lana. Odijeva se slojevito, šareno i veselo. Voli nakit koji često ima cvjetne motive.

Njeno vozilo je bicikl s prikolicom koja je ujedno prodajni štand. Biciklom putuje od svojeg vrta u kojem uzgaja biljke do obližnjih naseljenih mjesta u kojima prodaje cvijeće i cvjetne aranžmane. Posebnost njenih aranžmana je što su izrađeni od živog cvijeća i zapravo su presadnice koje kod novih vlasnika nastavljaju život u teglici, a ne vazi. To je njen način da ljudima u gradu približi prirodu i podijeli ljepotu života. Jer za nju nema ljepše stvari od cvijeta. Često se „izgubi“ u cvjetnim ljepotama, promatrajući njihove boje, šare, najčarobnije oblike... Tako svaki njen cvijet ima namjeru usrećiti novog vlasnika i odvesti ga u beskrajna prostranstva najljepše prirode. Na prikolici je, osim biljaka i alata za brigu o njima, i nekoliko glazbenih instrumenata. Tu je stari restaurirani gramofon, posebna svirala koju svira vjetar kad Lili putuje biciklom, razne šuške i frulice.

Slika 7: Skice Cvjećarice

Slika 8: Skica bicikla s prikolicom

4.3. FIZIČAR

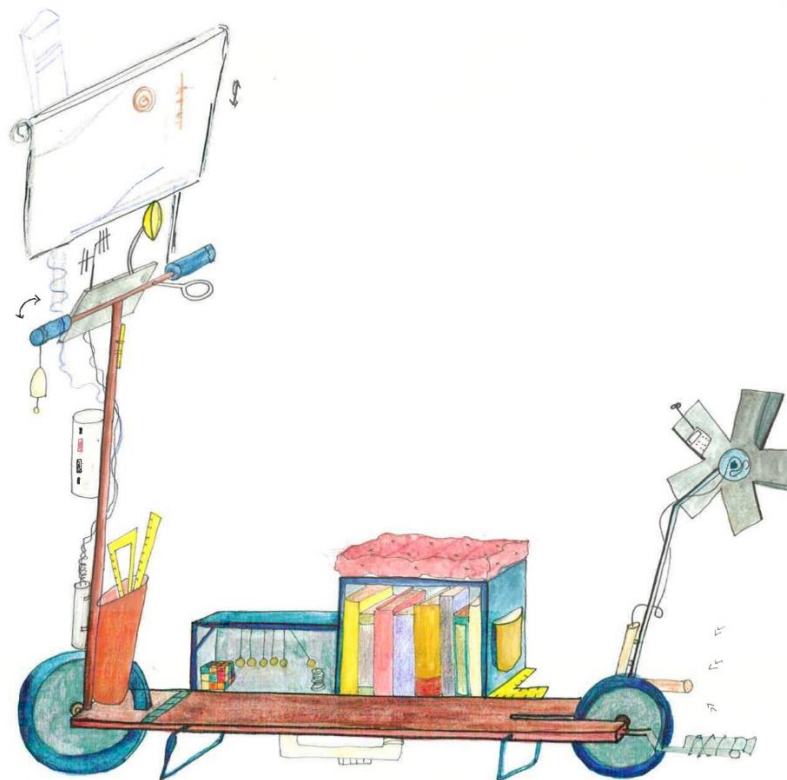
Fizičar Fran nešto je povučenijeg i mirnijeg karaktera. Simpatično je smotan. U potpunosti je zadubljen u svoj rad. Fizika mu je sve, a budući da se fizika bavi svime što nas okružuje, Fran je oduševljen svim prirodnim pojavama i promjenama. Stoga je prilagodljiv i rijetko što ga može razljutiti. Ponekad djeluje samozatajno, no to je samo zato što je fokusiran na nešto što u tom trenu istražuje. Ako mu se obratiš, odmah se usredotoči na tebe i vaš razgovor. Pomoći će ti odmah i bez razmišljanja. Dijeli vrhunske savjete, upravo zbog svoje prilagodljivosti na promjene i umijeća da bude u trenutku.

Neumorno radi cijelo vrijeme. Za njega fizika nije rad nego igra, istraživanje, zabava. Mirno i marljivo proučava svijet oko sebe, bilježi ga, crta i opisuje. Zapaža, prati i mjeri prirodne promjene, temperature i stanja tvari.

Na svom vozilu, kojem je baza romobil, nosi nekoliko mjernih instrumenata, knjiga i bilježnica. Nedavno je sam ugradio mali solarni panel koji mu daje energiju za neke instrumente. Dobivena energija pomaže mu i pri uspinjanju na teže dostupne terene, a na takvima je Fran često jer uživa u planinskim pogledima, skrivenim rijekama i jezerima.

Slika 9: Skice Fizičara

Slika 10: Skica romobila

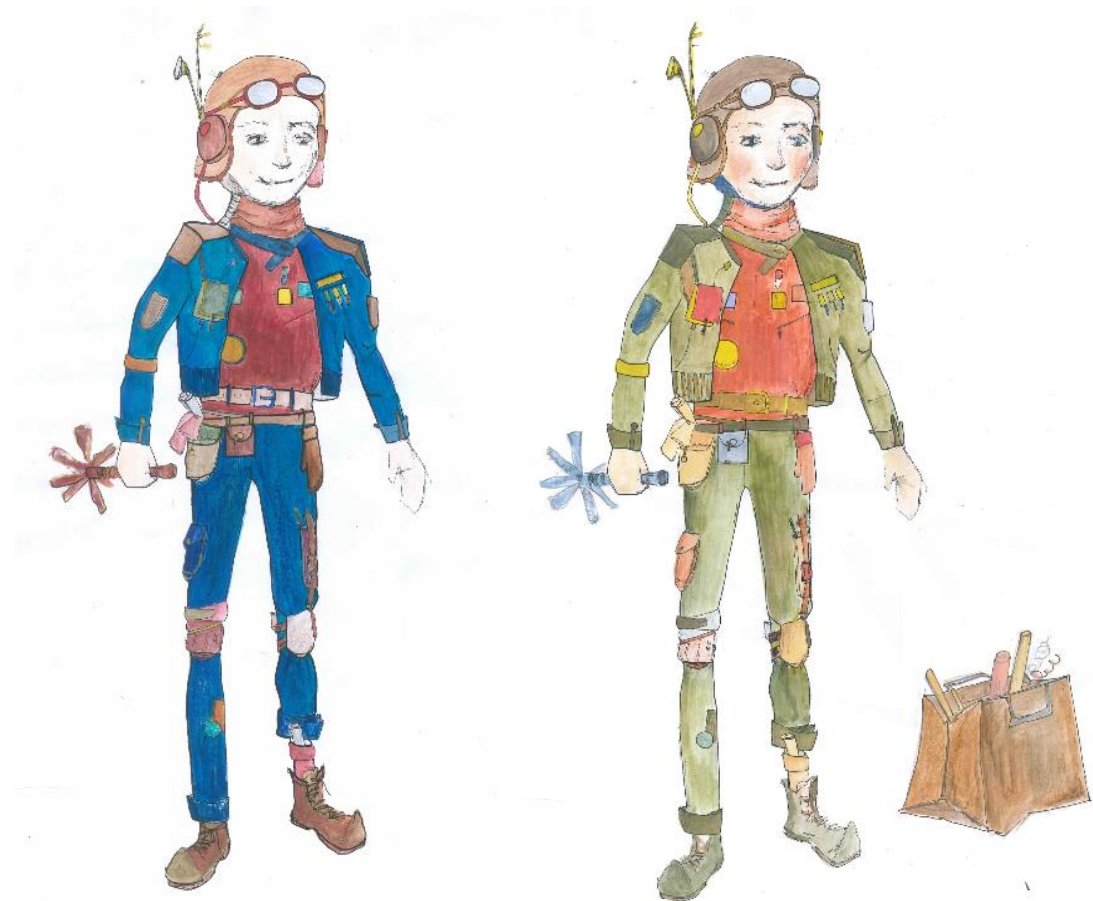
4.4. SVEMIRSKI ISTRAŽIVAČ

Svemirski istraživač Karlo strastveni je zaljubljenik u svemir, planete, zvijezde, galaksije, letjelice, strojeve, krila, prirodu... sve što leti ili omogućuje let. Od kukaca i leptira, ptica, do aviona i svemirskih satelita. Danju radi na svojim izumima, letjelicama, modelima, mehanizmima. Mašta, crta, boja, spaja, lemi, sanja. Noću voli zaspati pod vedrim nebom, gledajući zvijezde, sanjajući o svom letu do njih. Poznaje zviježđa. A smislio je i nekoliko svojih, dao im svoja imena.

Kreativan je i radoznao je, stalno nešto istražuje. Veseo je, otvoren, samouvjeren, pozitivan, mudar, inteligentan. Pomalo smotan za ostale „obične“ poslove koji nisu povezani s letom. Ne vidi prepreke, samo mogućnosti. O svom području interesa govori vedro i s puno samopouzdanja. Vješt je s alatima i siguran u svoje izračune i letjelice. Fokusiran je na svoju strast, ona je prisutna u svakom dijelu njegovog dana i noći. Kao i u vremenu, vidljiva je i u svakom prostoru koji osvoji. Prisutna je u njegovim bilješkama, torbama, alatima, odjeći koju sam izrađuje. Njegova odjeća inspirirana je radnim odijelima pilota i astronauta s dodacima funkcionalne naravi. Tako je na odijelo dodao štitnike za koljena, značke i mnoštvo džepova kako bi mu sav alat bio blizu pri radu.

Njegovo je vozilo kombinacija aviona, letjelice i auta. Svaki dan ga priprema kako bi poletio dalje no što Zemlja seže. Unaprjeđuje krila i propelere kako bi imali dovoljnu snagu dignuti se što više u nebo. Dogradio je i solarne panele kojima skuplja energiju za let. Gornji dio tijela aviona, iza pilotskog mjesta, njegov je radni prostor u kojem gradi svoje modele i istraživačke letjelice. Modeli predstavljaju planete i njihove sustave, satelite, mjerne instrumente. Prvo ih razradi u skicama i proračunima u svojoj bilježnici, a zatim ih gradi, a sve to kako bi ih bolje razumio. Na vozilu je i dio s kojeg lansira svoje male istraživačke letjelice u svemirsko prostranstvo (ili barem dovoljno daleko da vjeruje da su se tamo zaputile). Ima i nekoliko većih satelitskih laserskih daljinomjera.

Dio radnog prostora zauzima i viseća mreža za ležanje koja je Karlu često mjesto noćenja. Do nje je i teleskop uz kojeg provodi sate. Nikada ga ne umori gledati zvijezde, diviti im se. Prema njima, kao i prema cijelom svemirskom prostranstvu i prirodi, osjeća veliku ljubav i strahopoštovanje. Gledanje u nebo ispunjava ga i preplavljuje zahvalnošću, a time i najviše motivira i vodi kroz život.

Slika 11: Skice Svemirskog istraživača

Slika 12: Skica vozila Svemirskog istraživača nalik na avion

4.5. PEKARICA

Pekarica Klara nježna je, brižna, predana, pažljiva. Podjednako uživa u tišini i u razgovoru s ljudima. Voli služiti drugima, biti tu za njih, savjetovati ih i ponuditi ih toplim napitkom ili ukusnim pecivom. Strastveni je putnik, nekoliko puta godišnje odlazi na put u udaljenije krajeve gdje se inspirira lokalnom kuhinjom i uči pripremajući nove recepte. Tako svojim kupcima nudi vrlo široku paletu okusa, začina, boja, napitaka za koje je saznala diljem svijeta.

Uživa u pripremanju slastica, čajeva i krušnih proizvoda. Najdraži trenutak za nju je trenutak u kojem je čaj dovoljno topao da te ugrije i dovoljno hladan da je pitak. Najdraži miris joj je miris čokolade, a najdraži prizor osmijeh na licima kupaca kada okuse njen čaj ili slastice. Vjeruje da je čaj puno više od tople vode s okusom. Vjeruje u biljke i njihovu sposobnost da liječe i pomažu. I mnogi kupci su se uvjerali u blagodati njenih biljnih napitaka. Često dolaze do Klare na razgovor, savjet i po biljni lijek. Za slastice koristi samo najbolje, svježije sastojke. Sve što može radi sama. Na primjer, izrađuje džem od šljiva kojim puni buhtle. Sva peciva prodaje topla. Miris njenih peciva osjeća se kilometrima daleko.

Njeno vozilo je kombi koji u stražnjem dijelu ima prostor za izradu i posluživanje hrane, krušnu peć, alat, džemove, čajeve... Za uređenje svog prostora inspirirala se, na jednom od svojih putovanja, šarenim keramičkim pločicama s uzorcima. Kao osnovne boje odabrala je svoje najdraže žutu i plavu koje se svojim kontrastom nadopunjuju, predstavljaju privlačenje suprotnosti, ali i plijene pozornost. Tome je dodala mnoštvo uzoraka, točkica, linija, zavijutaka koje izgledu pružaju zaigranost i otkačenost.

Slika 13: Skice Pekarice

Slika 14: Skica kombija Pekarice

5. IZRADA

Nakon što sam izradila skice sva četiri lika i njihovih vozila, odabrala sam jednog od njih i krenula u izradu. Izabrala sam Svemirskog istraživača jer sam ga skicirajući najbolje upoznala i najlakše mogla zamisliti kao lutku i njoj pripadajući scenografski element te rekvizitu. Također, jako sam se veselila izradi malih svemirskih letjelica i alata. Razmišljajući o njima mogla sam zamisliti najviše kreativnih rješenja, neopterećenih izgledom svakodnevnih predmeta koji nas okružuju.

5.1. ODABIR TIPA LUTKE

Vrlo je važno odrediti prikladan tip lutke za svaku predstavu ili film jer:

Različiti tipovi lutaka već svojom pojavom na sceni šalju različite poruke gledatelju, od direktnih do metafora.¹⁴

Osim toga, svaka vrsta lutke ima drugačiji ritam i način animacije te zahtijeva drugačiji tip scenografije. Na primjer, ginjoli se animiraju izravnom animacijom pa su vrlo brzi i uobičajeno se igraju na „pozornici-kutiji“.¹⁵ Tradicionalno su poznati i po gruboj igri, tučnjavama palicama te prostom jeziku. Marionete pak krase spori i precizni pokreti jer se animiraju neizravno preko konaca. Vrlo su zahtjevne za izradu i animaciju. Nazivaju se kraljicama lutaka, a zanimljivo je da ne mogu lupiti šakom o stol.¹⁶ Stolne lutke animiraju se na nekoj vrsti podloge (osim kad lete zrakom ili plove morem). Njihova je upotreba danas vrlo popularna. Imaju jako velike mogućnosti oblikovanja, mogu imati različite mehanizme i načine animacije, i različite odnose s animatorom. Sposobne su prenijeti mnoštvo emocija što moguće proizlazi iz njihovog odnosa s animatorom, to objašnjava Livija Kroflin:

Stolna je lutka na istoj razini sa svojim čovjekom – lutkar nije ni iznad ni ispod nje, on je iza nje ili pokraj nje. Oni dijele isti prostor. U tom prostoru oni su ravnopravni, djeluju zajedno, a ponekad se i bore za svoj „životni prostor“. Lutka ne izlazi „iz pakla“ niti se

---

¹⁴ Tretinjak, Igor. (2021.) *Vizualni aspekti lutkarstva za odrasle u Hrvatskoj*. Disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za komparativnu književnost., <https://repozitorij.ffzg.unizg.hr/islandora/object/ffzg%3A4030/datastream/PDF/view>, str. 15., datum posjeta: 26.8.2021.

¹⁵ Prema: Kroflin, Livija. *Duša u stvari. Osnovne lutkarske tehnike i njihova primjena*. Osijek: Akademija za umjetnost i kulturu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, 2020., str. 29.

¹⁶ Prema: isto, str. 92.

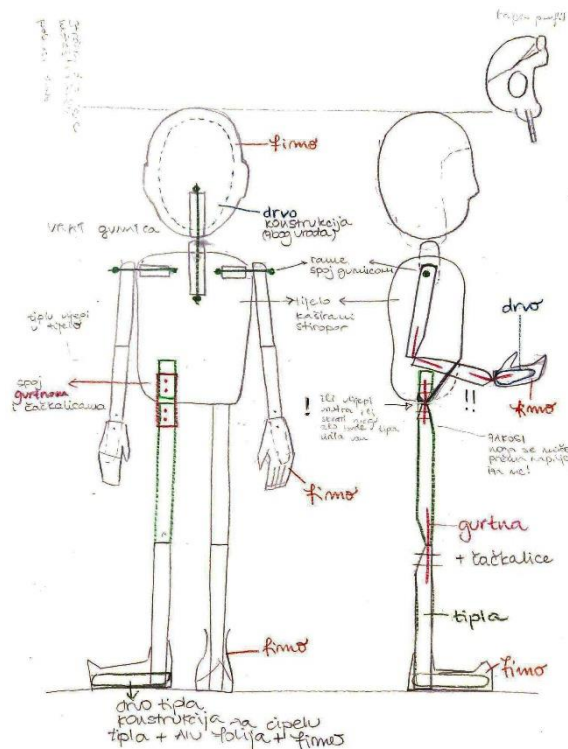

spušta „s neba“, čvrsto je „na zemlji“ i kao takva može iskazati cijelu skalu emocija, sve moguće životne situacije i raznorazne odnose s animatorom.¹⁷

Upravo zbog toga te načina animacije odlučila sam se za izradu stolne lutke. Također, bilo mi je važno da vozilo i podloga tvore prostor igre te da tehnologija omogućava korištenje rekvizite. Odabir vrste lutke vodio me kroz oblikovanje spojeva do izrade tehničke skice.

5.2. TEHNOLOGIJA I IZRADA LUTKE

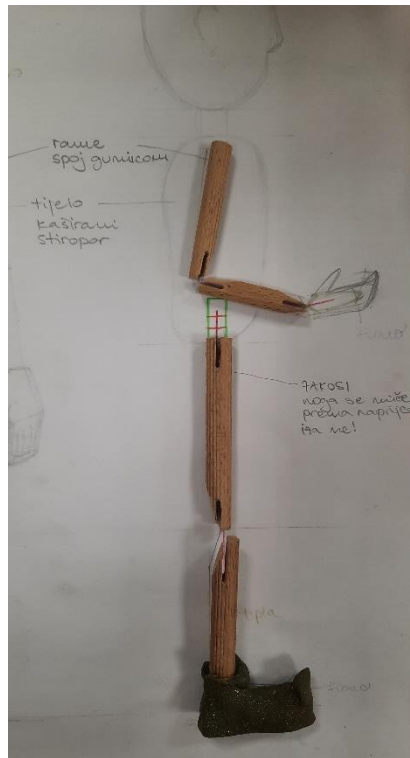
Iz likovne skice i odabranih vrsta spojeva, napravila sam tehničku skicu u mjerilu 1:1. Lutku sam prikazala iz dva pogleda, prednjeg i bočnog. Nacrtala sam konstrukciju i spojeve dijelova tijela. Promislila sam o materijalima i zapisala koji bi bili najprimjereniji za koji dio lutke.

Slika 15: Tehnička skica lutke

Tijelo lutke odlučila sam izraditi od stirodura te ga prekaširati. Za konstrukciju udova odabrala sam drvene tiple. Spojeve sam izradila tapetarskom gurtinom i učvrstila čačkalicama.

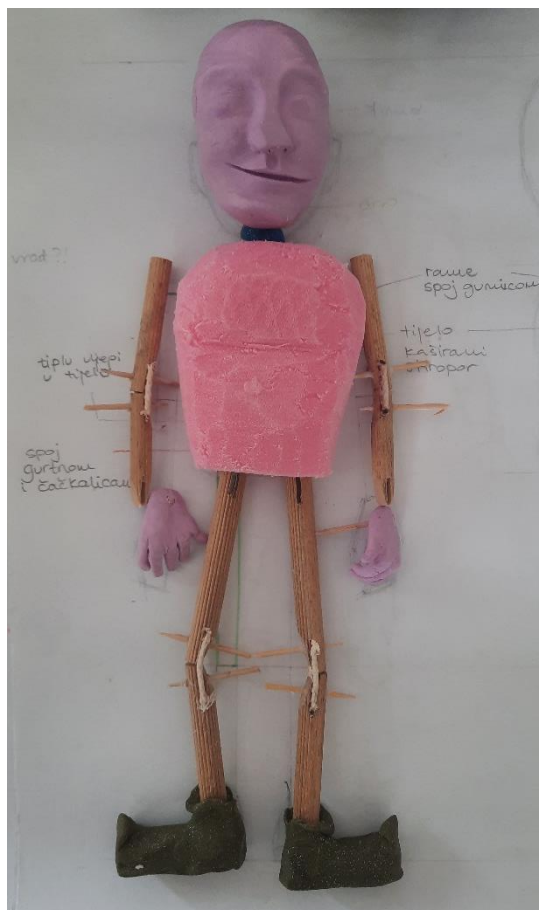
¹⁷ Kroflin, Livija. *Duša u stvari. Osnovne lutkarske tehnike i njihova primjena*. Osijek: Akademija za umjetnost i kulturu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, 2020., str. 163.

Slika 16: Izrada spojeva

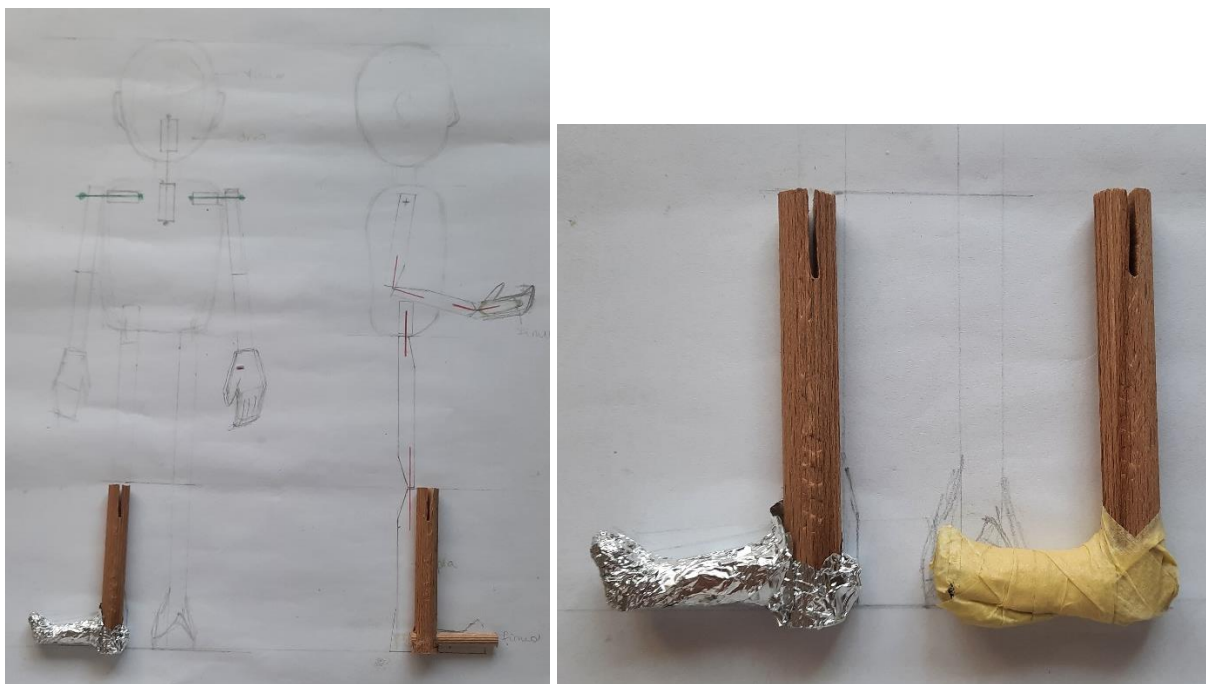
Slika 17: Spoj tapetarskom gurnom učvršćen čačkalicama

Slika 18: Dijelovi lutke

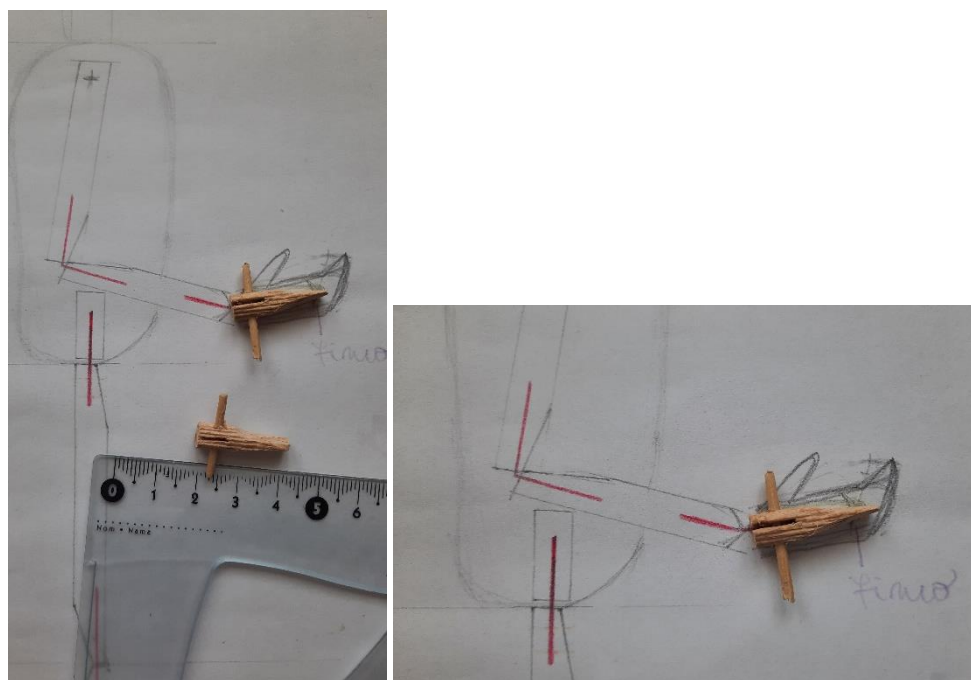
Glavu, šake i cipele odlučila sam raditi od polimerne gline, poznatije kao „Fimo masa“. Izabrala sam ju zbog sitnih detalja koje sam htjela prikazati. Kao konstrukciju za polimernu glinu koristila sam drvo kako bih kasnije mogla izraditi spojeve. Deblji sloj gline mogao bi puknuti pa sam za cipele i stražnji dio glave osim drva koristila i aluminijsku foliju. Foliju sam omotala oko drvene osnove kako bih dobila željeni volumen i zatim na nju oblikovala glinu. Polimerna glina se nakon oblikovanja mora ispeći u pećnici uslijed čega se stvrdne i dobije traženu čvrstoću.

Zbog nedovoljne čvrstoće, polimerna glina nije uobičajena za izradu kazališnih lutaka koje često moraju izdržati udarce, nespretna odlaganja i zbrinjavanja. No njene su prednosti mogućnost oblikovanja sitnih dijelova, detalja i laka obrada površine, postizanje željenih tekstura. Nakon pečenja lako se boji u željene nijanse, a po potrebi i lako dodatno brusi i buši za izradu spojeva.

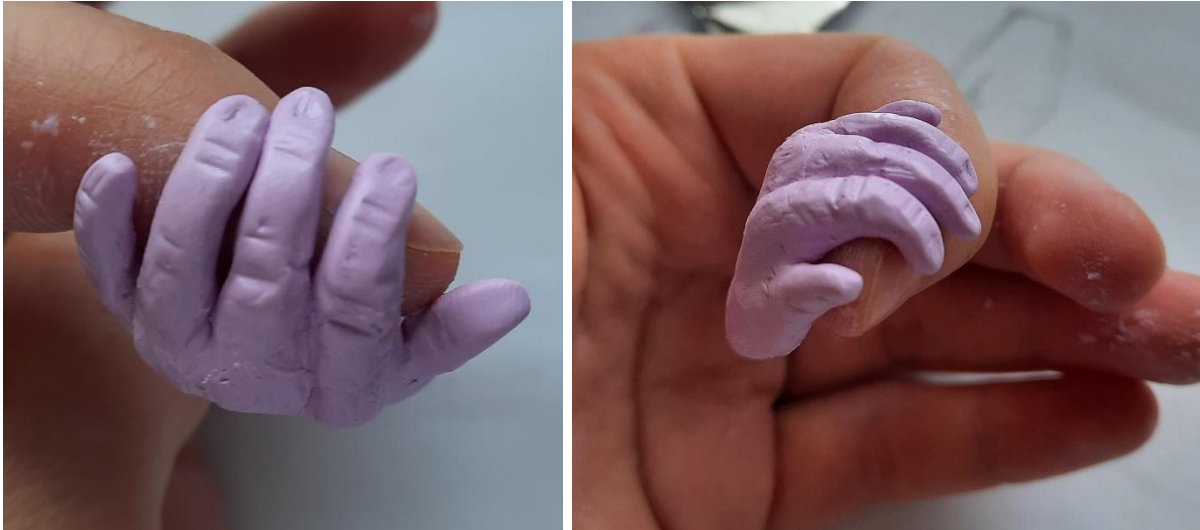

Slika 19: Konstrukcija za izradu cipela

Za šake sam unaprijed pripremila komadiće drvene tiple. Zarezala sam ju, izbrusila i probušila prije dodavanja gline kako bih kasnije lakše izradila spoj. Nakon što sam oblikovala šaku, u predviđeno mjesto sam stavila čačalicu i tako sve zajedno ispekla.

Slika 20: Drvena konstrukcija za izradu šake

Slika 21: Izrada šake od polimerne gline

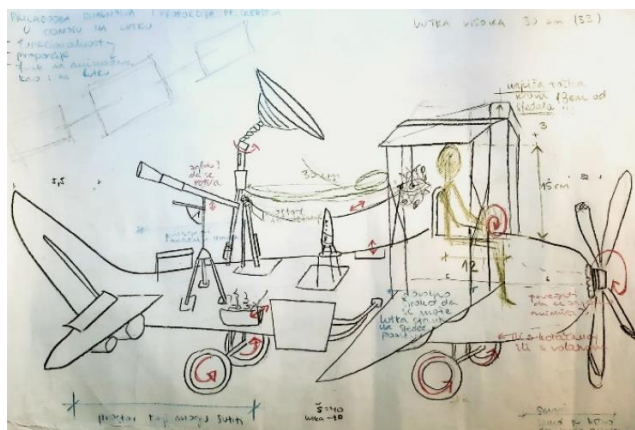
Odjeću sam iskrojila od platna i ukrasila zakrpama i dodacima. Dijelove lutke sam spajala paralelno s oblačenjem.

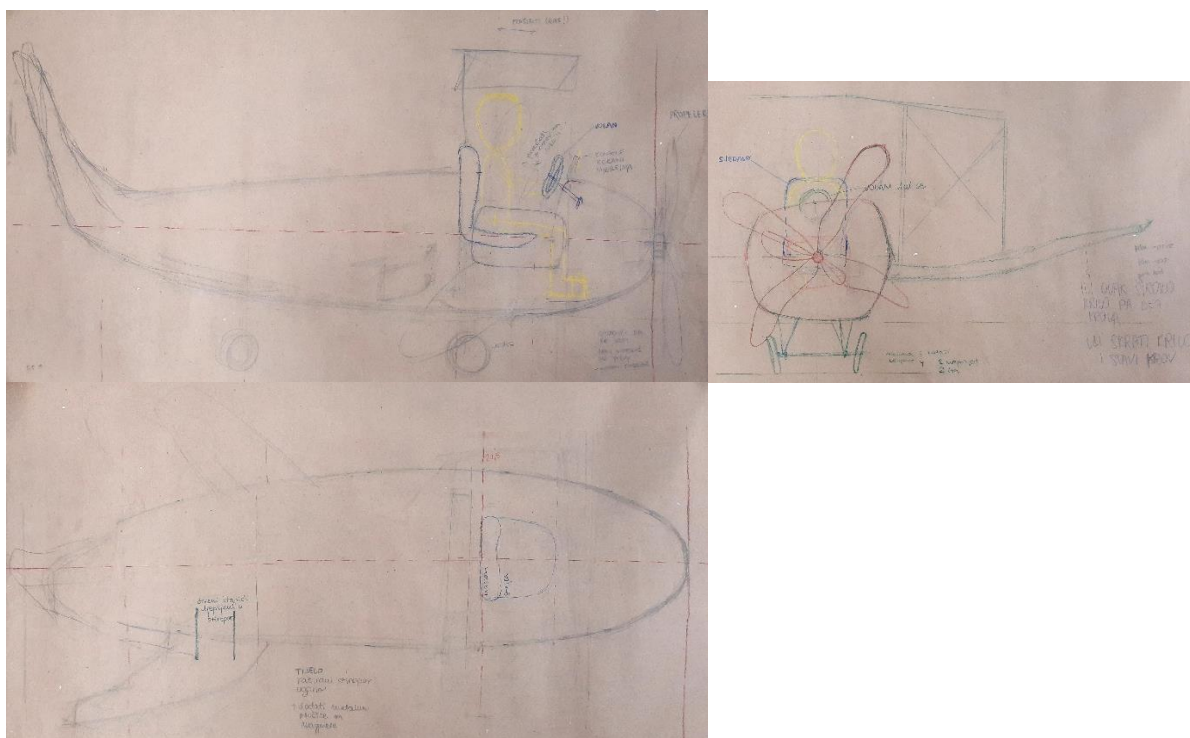
Slika 22: Stolna lutka svemirskog istraživača

5.3. IZRADA VOZILA

Nakon likovne skice aviona izradila sam tehničke skice. Na njima sam vozilo prikazala u stvarnoj, željenoj veličini, zapisala odabrane materijale i naznačila pokretne dijelove. Vozilo sam skicirala iz tri pogleda. Najizazovniji dio bio je prilagoditi veličinu vozila veličini lutke. Željela sam da lutka može doći na pilotsko mjesto, na njemu nesmetano sjediti i držati upravljač. Zato sam morala prilagoditi veličinu i položaj krila aviona te osmisli kako će se lutka popeti na željenu poziciju. Od poda do krila aviona popela bi se pokretnim ljestvama, a s krila bi otvorila vrata te se spustila u vozačku kabinu. Druga željena dimenzija odnosila se na dužinu vozila, odnosno na dovoljno dug prostor iza pilotskog mjesta. Tu površinu predvidjela sam za viseću mrežu za ležanje u koju je trebala stati, to jest leći, lutka cijelom svojom dužinom.

Slika 23: Prilagodna skice i mjera vozila prema mjerama lutke

Slika 24: Tehničke skice aviona

Tijelo vozila oblikovala sam od stiropora. Krila, rep i krov također su od stiropora i stirodura, zalijepljeni na tijelo i učvršćeni drvenim štapićima.

Spojevi prednjih krila su prvo iskaširani gipsanim zavojima kako bi bili što čvršći. Cijeli avion je zatim iskaširan pak papirom. Unaprijed sam predvidjela mjesta otvora i pokretnih dodataka. Na gornju površinu aviona, radni prostor, stavila sam nekoliko metalnih pločica. Rekviziti imaju magnete kojima se mogu pričvrstiti i pomicati po površini prekrivenoj metalnim pločicama.

Slika 25: Izrada tijela aviona

Slika 26: Avion

5.4. IZRADA SITNE REKVIZITE

Bilježnicu sam izradila u veličini primjerenoj lutki i uvećanoj, s veličinom papira otprilike A5 formata. U slučaju filmskog snimanja uvećana bi bilježnica služila kao rekvizit koji se može snimiti kako bi se vidjeli crteži i bilješke. U slučaju kazališne izvedbe, uvećana bi bilježnica mogla služiti kao animatorova bilježnica, koju on primjerice počinje čitati na početku izvedbe, ili kao dodatna zanimljivost za gledatelje, bilježnica ponuđena za listanje prije i poslije predstave.

Omot bilježnice sašila sam od tkanine i s unutarnje strane ušila nekoliko džepića za karte i bilješke. Tkaninom sam htjela dobiti osjećaj da je bilježnica bliska vlasniku, da ju on cijeni i pazi. Listove bilježnice sam prvo obojala crnim čajem kako bi izgledali starije, trošnije i već time dobili zanimljivost i priču. Međusobno sam ih uvezala koncem. Ispunjeni su tehnikom kolaža i crtežima akrilom, vodenim bojama i drvenim bojicama. Stranice su ispunjene crtežima i proračunima, istraživanjima, nacrtima letjelica, slikama zvijezda, skupljenih materijala povezanih s letom... Neki listovi imaju polazište u stvarnim podacima koji su zatim više ili manje nadopunjavani i preoblikovani izmaštanim podacima. Naglasak je stavljen na vizualnost listova više nego na točnost podataka.

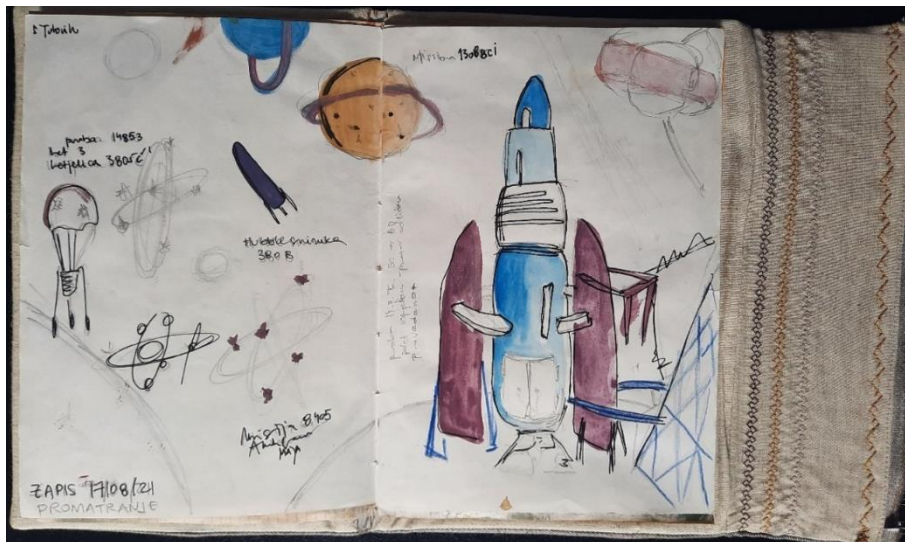

Slika 27: Velika i mala bilježnica izvana

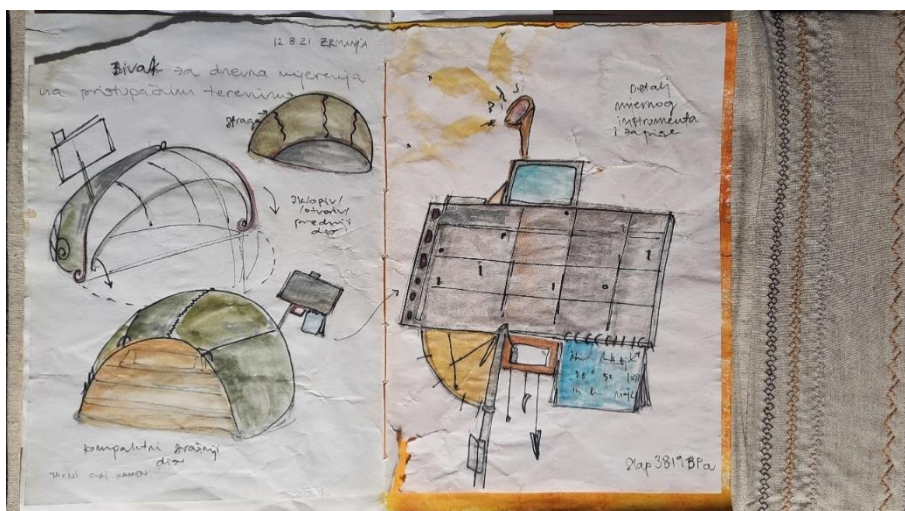

Slika 28: Detalj džepića u unutrašnjosti velike bilježnice

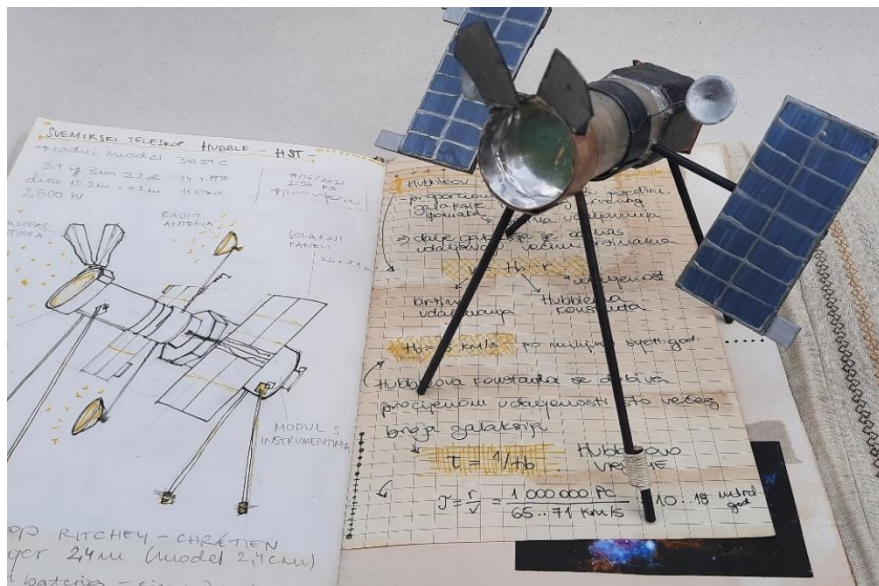

Slika 29: Unutrašnjost bilježnice

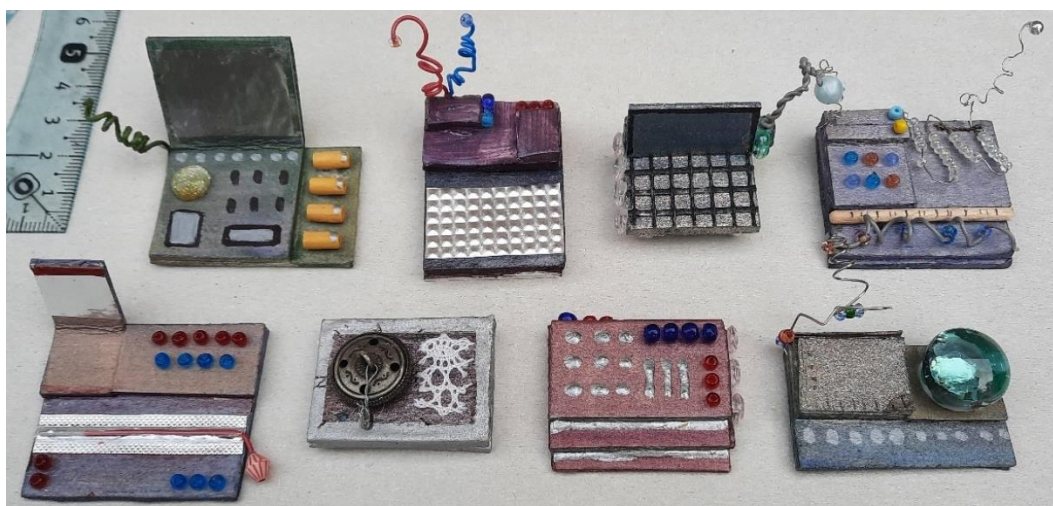
Slika 30: Unutrašnjost bilježnice

Na avionu se nalaze mjerni instrumenti, letjelice, teleskop. Inspiracija za veliku letjelicu, odnosno svemirski teleskop, je poznati NASA-in teleskop Hubble.¹⁸ Materijali koje sam koristila za izradu su stiropor, karton, prozirna plastična folija, aluminijska folija...

Slika 31: Model teleskopa nalik Hubble-u, uz nacrt u bilježnici

Neki mjerni instrumenti nastali su po izgledu prijenosnih računala ili sličnih uređaja s ekranima, a neki su bez inspiracija iz „našeg“ svijeta. Zamislila sam ih kao uređaje koje Svemirski istraživač sam osmišljava, izrađuje i šalje u svemir na misije ili ih ima na avionu kako bi primao podatke s onih instrumenata koje je poslao na istraživanja. Izradila sam ih od kartona, perlica, žica...

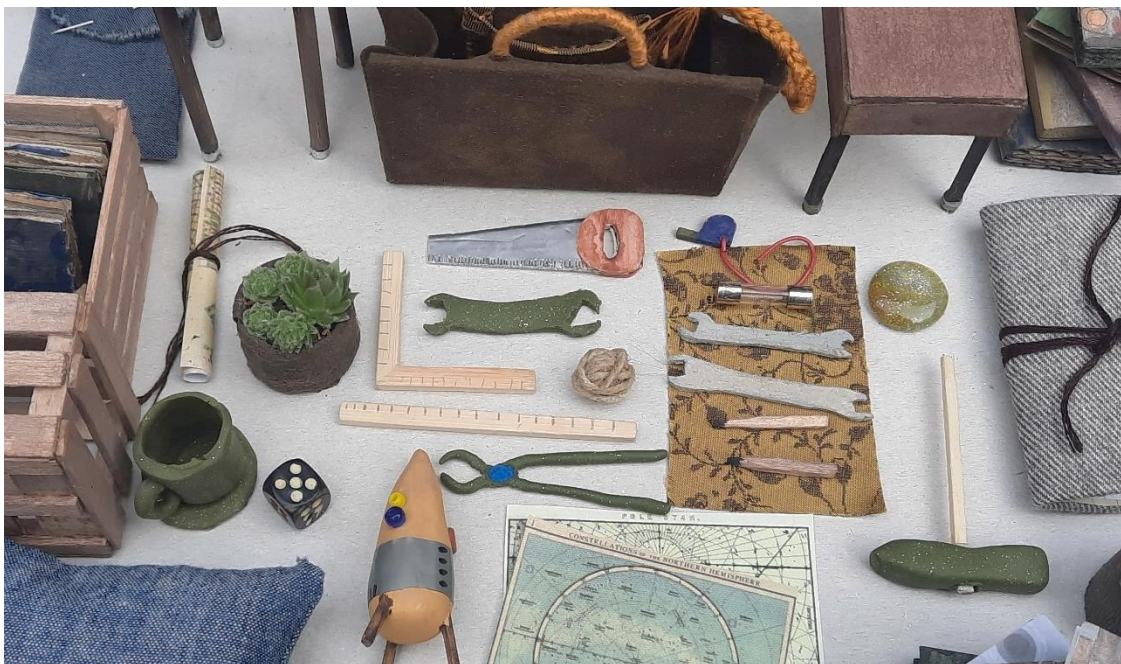
Slika 32: Modeli mjernih instrumenata

¹⁸ Prema: NASA, *About The Hubble Space Telescope*, https://www.nasa.gov/mission_pages/hubble/about, datum posjeta: 16.8.2021.

Na radnom prostoru aviona nalaze se još i ležaljka, torba s alatom, drveni sanduci, jastuci, stolica, stolić, zdjele... Neki od alata su ravnalo, kutno mjerilo, bušilica, kliješta, ključevi, pila, špaga... Izrađeni su od kartona, tankog drva balze, „Fimo mase“, žica, konaca... Torba za alat izrađena je od tvrdog kartona i tkanine nalik na kožu. Ručke su izrađene od žice omotane žutim koncem. Unutrašnjost torbe ima dva džepića za stvari.

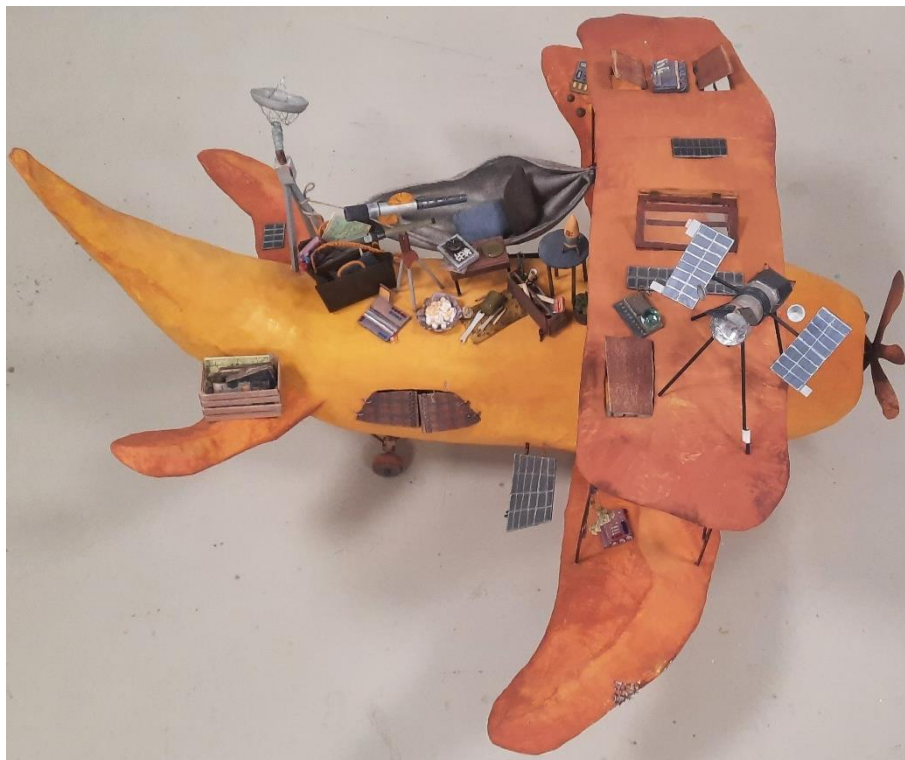
Slika 33: Sitna rekvizita

Slika 34: Detalj sitna rekvizita

Slika 35: Torba za alat

Slika 36: Avion sa sitnom rekvizitom

Slika 37: Lutka u lezaljci

6. ZAKLJUČAK

Lutkarstvo ima moć dopiranja do osobe, prenošenja emocija, izražavanja bilo čega. Lutka može sve. Sve što može čovjek, njen animator, ali i puno više od njega. Ona i smije više od njega. U lutkinom je svijetu sve moguće. Zato se kroz lutkarstvo može puno toga reći, prikazati, potaknuti. To se koristi u mnogo situacija, a osim igre na kazališnim daskama ili na filmu, vrijedna je njena uloga u odgoju. Lutka je djetetu bliska, nije mu autoritet nego prijatelj i suputnik u razumijevanju okoline. Dijete vjeruje lutki pa mu ona može ukazivati na životne vrijednosti i poticati ga na rast. Jednako tako i kod odraslih ljudi može pomoći pri razumijevanju sebe i svijeta oko nas.

U procesu spajanja lutke, u trenutku kad su samo osnovni dijelovi tijela došli na svoje mjesto, osoba od 25 godina uzela je lutku u ruke i počela se njome igrati. Odmah je počela govoriti poput Svemirskog istraživača i potpuno vjerovala u njegov svijet. Začas je lutka letjela zrakom, krenula je na svoj put u svemir. Oživljavanje lutke dogodilo se toliko spontano i prirodno, bez propitivanja i sumnji, potpuno dječaćki i bezbrižno. Taj mi je trenutak potvrdio cijelo istraživanje o moći lutke i njenoj sposobnosti da joj vjerujemo i da dopre do nas. Igra se samo dogodila, kao naše najprirodnije stanje.

Slika 38: Lutka na pilotskom mjestu

7. LITERATURA

Knjige:

1. Ajanović, Midhat. *Filmska lutka - Estetika, žanrovske konvencije i hibridiziranje u modelskoj animaciji*. Zagreb: Hrvatski filmski savez i Društvo hrvatskih filmskih redateljica, 2019.
2. Grau, François-Marie. *Povijest odijevanja*. Zagreb: Kulturno informativni centar i Naklada Jesenski i Turk, 2013.
3. Kroflin, Livija. *Duša u stvari. Osnovne lutkarske tehnike i njihova primjena*. Osijek: Akademija za umjetnost i kulturu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, 2020.
4. Lazić, Radoslav. *Magija lutkarstva. Dramaturgija i poetika lutkarskog teatra. Antologija*. Beograd: Foto Futura i Autorska izdanja, 2007.
5. Majaron, Edi. *Lutke u razvoju djeteta*. u: Majaron, Edi i Kroflin, Livija. *Lutka... divnog li čuda!* Zagreb: Međunarodni centar za usluge u kulturi, 2004.
6. Mrkšić, Borislav. *Drveni osmijesi*. Zagreb: Međunarodni centar za usluge u kulturi, 2006.
7. Županić Beničić, Marijana. *Lutka/r/stvo i dijete*. Zagreb: Leykam international, 2019.

Disertacije:

1. Došen, Saša. (2017.) *Poetika groteske u teatru figura Zlatka Boureka*. Disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za komparativnu književnost. <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/9233/1/Do%C5%A1en%2C%20Sa%C5%A1a.pdf>, datum posjeta: 26.8.2021.
2. Tretnjak, Igor. (2021.) *Vizualni aspekti lutkarstva za odrasle u Hrvatskoj*. Disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za komparativnu književnost. <https://repositorij.ffzg.unizg.hr/islandora/object/ffzg%3A4030/datastream/PDF/view>, datum posjeta: 26.8.2021.

Web stranica:

1. NASA, *About The Hubble Space Telescope*, https://www.nasa.gov/mission_pages/hubble/about, datum posjeta: 16.8.2021.